

дає трапний характерыстыкі прадметаў і з'яў рэчаіснасці, стварае яркія і запамінальныя вобразы. Параўнанне з'яўляецца неад'емным элементам структуры яго паэтычных твораў, арганічна спалучаецца з іншымі вобразнымі сродкамі, такімі як метафара і эпітэт, што дазваляе аўтару стварыць аб'ёмную мастацкую сімваліку, значна ўзмацніць канкрэтныя вобразы і вобразную сістэму ў цэлым.

Літаратура

1. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве: научн. изд. М. : Наука, 1972. 471с.
2. Ивченков В.И. Лингвостилистика тропов Юрия Казакова. Мн. : УП «Ред. научн.-метод. журн. «Пачатковая школа», 2002. 112 с.
3. Вовк В.Н. Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации: научн. изд. Киев : Наукова думка, 1986. 140 с.
4. Некрасова Е.А., Бакунина М.А. Сравнения в стихотворных текстах (Блок, Пастернак, Есенин). Языковые процессы в современной русской поэзии. М. : Наука, 1982. 312 с.
5. Голуб, И.Б. Стилистика современного русского языка: учебн. пос. М. : Высш. шк., 1988. 320 с.
6. Колас Якуб. Збор твораў: У 12 тамах. Мн. : 1972. 1976.

Сіроштан Т.В.

*кандидат філалагічных наук,
доцент кафедры української мови*

Бережна Т.Р.

*здобувач вищої освіти
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СИНОНІМІЇ У ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню семантико-стилістичної ролі синонімів у прозових творах сучасного українського письменника Володимира Лиса. Визначено синонімічні одиниці в романах прозяка та проаналізовано їхній стилістичний потенціал.

Ключові слова: синонім, стилістична функція, семантика, експресивність.

Siroshtan T., Berezna T. Stylistic Parameters of Synonymy in the Novels by Vladimir Lys. The article devoted to the semantic and stylistic role of synonym's research in the modern Ukrainian writer Vladimir Lys works. Synonymous units in the novels of the prose writer are determined and their stylistic potential is analyzed.

Key words: *synonym, stylistic function, semantics, expressiveness.*

Вживання слова відповідно до властивого йому в літературній мові значення – найважливіша умова правильного мовлення. Для пересічного мовця взірцем для наслідування часто стають твори улюблених письменників. Саме художнє мовлення, багате на експресивну лексику, образні звороти, яскраві синоніми й вдало дібрані антоніми, виховує в читачів естетичні смаки й правильність мовлення. З огляду на це необхідність усебічного вивчення мови сучасної української прози видається беззаперечною.

Лексико-семантичні та стилістичні особливості художнього мовлення здавна привертала увагу науковців. Синоніми як один із найважливіших семантико-стилістичних засобів мови були предметом дослідження Н. Бойко, Л. Булаховського, В. Василенко, С. Караванського, А. Коваль, С. Мельник, А. Уфімцевої, В. Чабаненка та багатьох інших мовознавців. Незважаючи на значні досягнення в цьому напрямі, питання стилістичних можливостей синонімії в сучасних художніх творах не є остаточно вирішеним. Це зумовлює актуальність нашої розвідки.

Мета статті – визначити мовно-стилістичні параметри синонімії в романах В. Лиса. Джерельною базою нашого дослідження стали твори зазначеного письменника, які є зразком сучасної української прози.

Традиційно синонімами вважають «слова, що звучать по-різному, але мають спільне основне лексичне значення» [7, с. 179]. Вони «обов'язково чимось різняться між собою – відтінками значень, емоційним забарвленням, експресивністю, стилістичною віднесеністю, різною активністю в мові, здатністю сполучатися з іншими словами» [Там само]. Синоніми об'єднують у три основні групи: абсолютні (власне абсолютні та лексичні дублети), ідеографічні (семантичні, поняттєві) та стилістичні. Крім того виділяють конотативні (емоційно-оцінні) та семантико-стилістичні синоніми. До окремої групи в межах лексичної синонімії відносять контекстуальні синоніми, які «утворюють синонімічні співвідношення лише в певному словесному контексті, а поза ним будь-яким спільним значенням не об'єднуються» [1, с. 34].

У прозі В. Лиса синоніми здебільшого виконують уточнювальну функцію. За допомогою близьких за значенням, але водночас семантично нетотожних слів письменник виразніше вимальовує деталі своєї оповіді, допомагає читачеві точніше уявити образ, явище, подію тощо. Наприклад: *А цей голос їй незнайомий, чужий* [4, с. 18]; *Усі його передчуття й почуття вже вмерли, а нових боявся народжувати* [4, с. 54]; *Уперто заперечував на Ольжині пропозиції все ж поїхати самому додому, сказав, що він чемпіон Лучеська з неслухняності й упертості* [4, с. 66]; *Можливо, її підсвідомий бунт проти надто великої правильності й моральності мами так би й лишився бунтом у підсвідомості...* [3, с. 19]; *Але її персональний сон триває. Нереальне марево, в якому роззявляє пащу їхній старий холодильник...* [3, с. 31]; *Трое – відомі сільські насмішники й пересмішники, а в минулому – хулігани, збитошники, пройдисвіти, яких колись не те що побоювалися, а такі боялися в їхніх Тупталах* [6, с. 7]; *У селі знали, що за ними криється якась загадкова, таємнича історія...* [6, с. 9] тощо.

Доречно дібрані синоніми провокують загострення уваги на деталях, специфічне усвідомлення сприйняття тексту: *Він тоді стояв, затамувавши подих, зціпенівши, довго стискав слухавку, яка пульсувала гудками, і проклинав усе на світі...* [2, с. 33]; – *Я принесу тобі рушницю, – сказала Ніна й пішла до комори – швидко, поспішно* [5, с. 11].

Автор аналізованих романів майстерно використовує синоніми з метою урізноманітнення тексту, уникнення в ньому повторів, наприклад: *Щось говорив і сміявся, за ним реготали й кореші* [3, с. 25]; *І коли вже не пливе, а йде його вулицями, йому назустріч із тої частини Лучеська, яка називається Старим містом, вирушає дівчина з темно-сірими, синюватими очима... Одна продовжить їти далі, в напрямку мосту, а друга спуститься вниз і візьме його за руку. Й поведе за собою. І вони підуть, щоб наздогнати ту, другу. І наздоженуть. Богдан поволі прямує за спиною дівчини й раптом думає, що вона, можливо йде на міст, щоб кинутися з нього в річку* [4, с. 12]; *Відчуваючи потребу кудись їти, аби рятуватися від холоду, Таїса подріботіла, ледь-ледь припадаючи на підбиту ногу, до темного майдану. Ступивши на асфальт, відчула полегкість...* [2, с. 55] та ін.

Синоніми слугують також влучній передачі почуттів героїв, оповідача або автора: *Бачила його збентеження, ніяковість, які намагався приховати* [4, с. 24]; *І вона чекала, розганяла, як могла, свій жаль, жаль-біль чи біль-жаль* [4, с. 72]; *Невже вона [думка] стосувалася Едика, що от-от мав*

з'явитися? Чи її **розбурханої, розтривоженої, розкиданої** невідомо в які куточки душі? [3, с. 62] тощо.

Синоніми-дієслова вдало, на наш погляд, передають рух, порив, інтенсивність дії, наприклад: – **Йдьмо! Швидше! Швидше! Рушайте ж!** / Машина **рвонула** з місця [4, с. 53]; **І вона мов у гарячці (а може, й була гарячка) виклала, викрикнула, що він бачить перед собою божевільну авантюристку, котру сьогодні зрадив хлопець...** [4, с. 65]; Вона **вибігла, вискочила** на іншу вулицю, яка огинала замок [3, с. 37]; Слова кудись **відлітали, зникали** за ґратами вікна, **розчинялися** в склі [3, с. 64]. Ефект від вживання синонімів може посилювати одночасно використана тавтологія: Віта **пішла**, переставляючи неслухняні ноги й проганяючи бажання **побігти. Побігти, втекти. Втекти** у свій світ [3, с. 23].

Інокли метфоричні вирази на основі синонімії допомагають автору не лише точно, але й образно, яскраво змалювати ситуацію: **Бо його пронизала раптова згадка, здогад-блискавка. Згадка про його давній, найтяжчий гріх** [4, с. 19]; Вона, **але розчленована, розбита, розсортована** на дрібненькі, начеб різнобарвні частини, йшла назустріч хлопцеві, котрого, як виявилось, звали Єгором [4, с. 49–50]; На щоку Вітину **накочується** сльозина, одна, друга, Віта плаче, **тихо й безшелесно, гасить** той плач у собі і ніяк не може згасити [3, с. 51]; Коли він одного разу **вийшов** поблукати старовинними вулицями, то **несподівано відчув бажання зникнути, розчинитися** серед кам'яного громаддя в одному з древніх, захаращених усіяким мотлохом дворів [2, с. 13].

Велика кількість синонімічних рядів, використаних В. Лисом, зумовлює, згідно з нашими спостереженнями, емоційність оповіді, не лише уточнює інформацію, але й надає оповіді певної схвильованості, напруженості почуттів, підкреслює важливі моменти в тексті, наприклад: **Тепер не скаже так, бо вже знає, що вона сирота, дитбудинівське дитя, підкидьок, що лупили її як сидорову козу** [4, с. 30]; **Дякую долі й провидінню, що так сталося. Справді, диво** [4, с. 45]; **Отруїти, позбавити очей, зору, щоб вона осліпла, а може, й померла в страшних муках. Який жах!** [3, с. 57]; **Перишій – описати сам острів, придумати, вигадати, як тільки фантазія дозволить, що могло бути на цьому острові до того, як туди приплив нещасний самогубець** [5, с. 19]. У реченні **Якщо мама не змогла, бо присвятила їй своє життя, то вона мусить втілити, здійснити мамину мрію** [3, с. 56] за допомогою синонімів передаються почуття впевненості головної героїні, її твердість у прийнятті рішення. Для позначення рішучої, впевненої дії використано синоніми й у наступних реченнях: **Він**

засоромився цього порівняння, але не в змозі щось збагнути й **вирішити, визначитися**, безсило відкинувся в кріслі й заплющив очі [2, с. 36]; І зріло вперте переконання, що вона **мусить повернутися, просто зобов'язана** [2, с. 30] тощо. Відчуття невпевненості, навіть страху мовця передають синоніми-евфемізми: –*Хоч сказати, що **скапарився** Тихіський?* – Роман мало не визвірився. – *Чого б то йому, без нашого дозволу... **кінці оддавати...** та чути було б, що **вмер...*** [6, с. 10].

Подекуди у творях В. Лиса синонімічні ряди спостерігаються лише в певному контексті, тобто мають місце контекстуальні синоніми, які також є одним із суттєвих виражальних засобів, наприклад: *Вітине дитинство пливло, посміхалося, цівіло – **легке, світле, радісне, приємне**, наче сонечко, яке цілувало її кожен ранок у щічку...* [3, с. 19]; – *Так. Олеся – **складна й вразлива** натура* [3, с. 37]; *А сказала вона **просто і буденно**, дивлячись йому у вічі і навіть у якийсь момент узявши за руку...* [5, с. 26] та ін.

Отже, синоніми як слова схожі за значенням, проте відмінні за емоційним забарвленням або семантичними відтінками, виконують у творах В. Лиса різноманітні стилістичні функції. Більшість із них вживається для уточнення повідомлення, для передачі деталей, конкретизації думки. Чимало синонімів слугує для урізноманітнення тексту, уникнення в ньому повторів. За допомогою синонімії письменник створює емоційність оповіді, надає їй схвильованості, напруженості, підкреслює важливі моменти в тексті. Аналізований матеріал дозволяє стверджувати, що В. Лис глибоко відчуває величезні стилістичні можливості синонімії, її оцінну силу, поняттєву й естетичну наповненість.

Література

1. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 1. Київ, 1965.
2. Лис В. В'язні зеленої дачі : роман. Харків, 2019.
3. Лис В. Країна гіркої ніжності : роман. Харків, 2019.
4. Лис В. Обігниця : роман. Харків, 2019.
5. Лис В. Острів Сильвестра : роман. Харків, 2020.
6. Лис В. Стара холера : роман. Харків, 2018.
7. Ющук І.П. Українська мова. Київ, 2004.